

Silvana VRANIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Trg Ivana Klobučarića 1, HR-51000 Rijeka

IZ SINTAKSE PAŠKIH ČAKAVSKIH GOVORA

U radu su analizirane sintaktičke značajke: uporaba padeža, vrsta riječi i glagolskih oblika, sročnost te položaj glagolskih i zamjениčkih klitika u čakavskim paškim govorima.

Budući da ni jedan organski idiom nije u potpunosti sintaktički opisan¹, premda je zasigurno najobuhvatniji onaj govora Orbanića u monografiji J. Kalsbeek, ne postoji jedinstveni obrazac prema kojem bi se istraživala sintaksa mjesnoga govora ili skupine mjesnih govora, pa je tako i analiza elemenata sintakse paških čakavskih govora u ovom prilogu nastala prema kompilaciji sintaktičkih odrednica u dosadašnjim dijalektološkim raspravama.²

Sintaktičke su osobitosti paških čakavskih govora³ u njemu prezentirane bez obzira jesu li ili nisu razlikovne u odnosu na neki drugi idiom hrvatskoga jezika, pa i u odnosu na standardni jezik.⁴ Građa je prikupljena iščitavanjem značajki iz zapisanih ogleđa kontinuiranoga govora snimljenog na kasetofonsku traku za potrebe magistarske radnje *Fonologija čakavskih govora otoka Paga* koju sam

¹ Ako je suditi prema postojećim sintaktičkim opisima standardnoga jezika, opis bi obuhvatio i uporabu osnovnoga gramatičkoga ustrojstva, preoblake rečeničkoga ustrojstva i tipove složenih rečenica.

² Uglavnom prema radovima nabrojenim u popisu literature: Zima (1887), Majnarić (1963), Finka (1973), Hamm, Hraste, Guberina (1956), Houtzagers (1985), Kalsbeek (1998), Lončarić (1996), Stolac (1996).

³ U tekstu ću uz primjere iz pojedinačnih mjesnih govora rabiti oznake: Kolan (K), Metajna (M), Novalja (N), Pag (P).

⁴ Tako se, budući da zadatak nije usporediti sintaksu paških čakavskih govora sa sintaksom drugih idioma hrvatskoga jezika, neće u integralnome tekstu isticati ono što se u opserviranim govorima ne realizira, primjerice nemogućnost uporabe čestice *li* u primarnome sloju ovih govora (mlađa ju generacija rabi u pitanju *Da li*), npr. *Bite pōšli s nāmin?* (N), *Ješī vīdila?* (P), *Jē ga ōn vīdi?* (K), *Kī znā dčemo ga vīše vīt?* (M).

obranila 1993., ogleđa govora grada Paga u Šimunović-Oleschovu *Lexiconu*,⁵ a samo je manji dio primjera rezultat primjene metode anketiranja, koja je u ovakvome istraživanju manje upotrebljiva za analizu.

Cilj je ovoga rada prikazati sintaktičke osobitosti samo čakavskih govora otoka Paga, izuzimajući one u kojima se preklapa čakavski supstrat i štokavski superstrat u većoj ili manjoj mjeri (primjerice govor Poveljane, Vlašića, Dinjiške), kao i upozoriti na njihove međusobne razlikovnosti.

Na temelju poznavanja fonologije, a većim dijelom i morfologije,⁶ paških čakavskih idioma pretpostavila sam da unutar, na spomenutim razinama utvrđene, četiri skupine govora ne postoje ni razlike na sintaktičkoj razini, pa sam za ovu prigodu analizirala podatke reprezentativnoga govora svake od njih: mjesnoga govora Novalje, govora Kolana, govora Metajne, i govora Paga. Prvu skupinu govora čine govori mjesta imenom Novalja, Stara Novalja i Lun sa svojim zaseocima, drugu Kolan [kolân], Mandre [mândre] i Šimuni⁷, treću Metajna [metâjna], Zubovići [zûbovići] i Kustići [kušćiči], četvrtu Pag [pâg] i Košljun [kôšjun]. Među njima se prvu skupinu može odrediti i kao sjeverni tip, a ostale tri kao južni tip paških čakavskih govora.

Istraživanje je obuhvatilo uporabu padeža, vrsta riječi, uporabu glagolskih oblika, sročnost i položaj glagolskih i zamjeničkih klitika.

1. TIPIČNE UPORABE PADEŽNIH OBLIKA

1.1 NOMINATIV

1.1.1 N u funkciji subjekta: *Onà je šlà čà.* (M, P), *Marija je šlà fà.* (K, N);

1.1.2 N u funkciji imenskog predikata uz pomoćne glagole i uz glagol *zvat* / *zvati*: *Ôn će bît kûvar.* (M, P), *Nàša je siràna nòva.* (K), *Ženà mu je bìla Zûbovka.* (N); *Jednà se žènska zovê Úrica.* (M), *Njegòva še čèr zovê Matilda.* (P);⁸

⁵ V. Šimunović-Olesch (1983: 175,176).

⁶ Govornik sam mjesnoga idioma Metajne, ali sam bilježila i oblike za druge paške čakavske govore. Usto, dovoljno je detaljan opis morfologije tih govora za takav zaključak objavio H. P. Houtzagers (1987).

⁷ Govor Šimuna većim je brojem fonoloških značajki podudaran s govorom Kolana, ali je dijelom jezičnih crta bliz govoru grada Paga, primjerice sporadičnom realizacijom zamjenice *čà*, načelnom promjenom /š/ > /j/ uz rijetka odstupanja, pa se moglo pretpostaviti i postojanje koje zajedničke sintaktičke odrednice.

⁸ U dijelu se dijalektoloških rasprava koje donose i napomene o sintaksi pojedinoga idioma spominje i da imenica m. r. *put* nakon brojeva često stoji u N sg. Dijakronijski gledano imenica *put* stoji uz brojeve u N, no promatramo li takvu sintagmu sinkronijski, riječ je već o prilogu: *Vidila ga je dvâ pû.* (K, M, P), *tri pû* (K, M, N, P), *četiri pû* (K, M, N).

1.2 GENITIV⁹1.2.1 Adnominalni genitiv¹⁰

Posvojni genitiv

— često stoji s prijedlogom *od*, i kada je imenica poblizje označena, i kada imenica stoji neposredno uz prijedlog: *Onđ mi je od mojê čerê mâli*. (M, P), *mâli od mojê íerê* (K), *od mojê sestřê* (K, M, N), *od Jôsine rōđice* (K, N), *dêl od ocâ* (M), *od sestřê* (K, M, N), *od učitêjice Marije* (M);

— pripadnost se izražava i besprijedložnim genitivom kada je imenica poblizje označena: *brât mojê mätëre* (M, K), *mōga mûža je nâna bila, mât mojê šekërve* (P)¹¹, *Tōni je sîn učitêjice Marije*. (M), *kûta rōđaka Jōsê* (N), *pûnta Mândar, pûnta Sđlinic* (K);

1.2.1.2 Partitivni (dijelni) genitiv¹²

— nakon imenica: *Mōreš popît lîtru mlîkâ ko si žâjan* (M) / *žâjna* (N), *za godîšće dâñ* (M); *Pđj je pûn pijât kapûce i fažōla*. (M) / *kupûsa* (K), *šâku fremen-tûnâ, šâku šenice* (N), *za komadît krûha* (K);

— uz brojeve veće od pet (izuzev brojeva složenih s brojevima *dva*, *tri*, *četiri*): *pêt sinōv i pêt čerê* (M, P) / *íerê* (K, N) / *íer* (N); *pêt gōstov, za p̄rvih dēset minûti* (M), *po četîre-pêt vđlov, po dvanâjst kûf* (K);

— uz priloge ili prijedloge: *Poumîralo je pûno / čûda mlâdih i stârih jûdi* (M) / *čûdo mlâdih ljûdi* (N), *stâvit dōsti sđli* (M), *Pûno kûč je ugrâđi.*, *nêkoliko dâñ, niš slatkōga*,¹³ *pred kolîko gōdišf* (K), *Bît će više mlîkâ*. (P), *nōvi kât od kûče* (M, P), *gnjatýča od jânjetine* (P);

1.2.1.3 Eksplikativni genitiv: *Kupî je dobrû vërst rakîje.*, *Gêj mäjmunâ od čovîka!* (M), *Îma dobrû vërst fažōla.*, *u razîni vodê* (K), *prebîru dâne tûge* (N), *sōrta grōžja* (P);

⁹ S obzirom na složenost sintaktičkih funkcija genitiva i na različite klasifikacije u gramatika-ma analiza je dobivene građe iz čakavskih paških govora uglavnom temeljena na razrađenoj metodologiji što ih je u svojim radovima, vođena tumačenjima u novijoj literaturi (Katičić, 1986), prezentirala D. Stolac (1992, 1992a). Stoga je prihvaćena glavna podjela genitiva na adnominalni (uvjetovan imenskom riječju, najčešće imenicom) i adverbalni (vezan za predikatni skup).

¹⁰ U tekstu ne izdvajam posebno kongruentni i nekongruentni atribut, niti adnominalni genitiv kada je upotrebljen kao apozicija. Naime, često uz nekongruentni atribut stoji i primjer kongruentnog atributa, npr. *brât mojê mätëre*, a uz nekongruentni atribut i apozicija, npr. *kûta rōđaka Jōsê* (N).

¹¹ Pripadnost se u čakavskim paškim govorima izražava i atributom koji je posvojni pridjev tvoren od općih imenica, no češće od vlastitih imenica: *sestrîn mâli, mätërin brât* (K, M), *sëstrin mâli* (N), *Ivânov tovâr, Marijina čër* (M, P), *Perîn dêl* (K, M, N, P), *pâški šîr* (P), *Lupêška drâžica* (K).

¹² D. Stolac u spomenutim radovima termin *dijelni* (u zagradi piše *partitivni, dionî*) rabi za genitiv koji govori o odnosu dio – cjelina kada je riječ o atributnim sintagmama, a kod adverbálnih sintagmi se opredjeljuje, razlikovanja radi, za termin *partitivni*.

¹³ *Slatkō* = 'kolač', poimeničeni pridjev.

1.2.1.4 Gradivni genitiv: *Splëla ti je škofünì od stâre prëje.* (M); *Nâšla je galëtice od ùkulâde.* (K);

Adverbalni genitiv

1.2.2.1 Genitiv u funkciji objekta u brojivih imenica u jesnim rečenicama stoji u množini, u niječnim rečenicama može i u jednini, dok nebrojive imenice nemaju množinu:

— kada je izravni objekt – partitivni genitiv: *Küpì brâšna za spëč krüva., Onì su do mâja imâli sîra.* (M), *Da òmo sîra, òmo sküte?* (N), *Dâj mi vînä!* (P), *Donesì in mlîkâ!* (K), *Nîmamo galëtice ni ùkulâde.* (K), *Nîmamo ti mî prâvoga pâškoga sîra.* (P);

— kada je neizravni objekt, mjesto mu otvaraju povratni i neki neprelazni glagoli, izraz *žao* je i neke predikatne riječi (najčešće pridjevi), a stoji i uz drugi objekt, bilo u akuzativu, bilo uz dalji objekt: *Nakercâli su se vînä i rakîje., Pòsluh je zlâta vrîdi.* (M), *Onâ se òdma òpâ poslä.* (K); *Žâl mi je Ivâna.* (N); *Nõva je zëmjà kercâta stên., Mâli in je lâke rukê.* (M), *Stâlno je dobrê vòlje.* (N), *Gëj, èno bârbe!, Câ cinîš mônu òd mene?* (M), *Da òma korišti od otòga!* (P);

1.2.2.2 G u funkciji priložne oznake: *Ženâ mu se je vrâtila iz bòlnice.* (N), *Vîdit ćemo se za Pârvi mâja.* (M), *Od srêdê ga bolì u krîžiman., pojîden od dâtulov* (K), *Püknut će od müke., Vëla ùlisa je sklîška od dažjà* (P);

1.2.2.3 G (češće prijedložni) u funkciji predikata javlja se kao dio imensko-ga predikata: *A kadì je danâs poslä?* (M), *Bît će s nîjn sîrkusa.* (P); *Jê tò güčica od Mârijana?* (M), *Tò mu je od tvoje famêlje.* (N);

1.3 DATIV

1.3.1 Atributni dativ: *Drâgici je kòsa skròz posêdila.* (M, N), *rûke su mi* (K), *a müž bi je radì* (P);

1.3.2 D u funkciji daljeg objekta kao dopuna glagolu: *Mòj se müž vîše veselì sînu nego çëri i vîše bi mu dâ.* (M), *Mòj je svè dâl hëri.* (N), *Bòlje mu se je maknüt kâd je çü vîñð.* (K), ili kao dopuna drugoj predikatnoj riječi: *Slîčan je Vâmin., Jâdna ti pâmet!* (M), *Nì ni Jëlici lâko.* (N), *Naprâvi je dîtë za sîtucu mâteri i osü.* (P);

1.3.3 D u funkciji predikata: *Dosâd je svè bilo tëbi, a odsâd je svè sestri.* (M, K);

1.3.4 D u funkciji priložne oznake: *Òpet mu še ne dâ vožît ù poje.* (P), *Spî mi se.* (M), *Nâglo san se stâla, pa mi se je zamantâlo.* (N)¹⁴;

¹⁴ U tom je primjeru oznake vršitelja glagolske radnje prema gramatičkoj tradiciji riječ o logičkome subjektu u dativu.

1.3.5 Etički dativ: *ondà bi ti se složili* (P), *Ondà san ti jâ dõni bêloga vînà da se bõje zîpiju*. (M), *Bonãcu mi ne pačâj*. (N);

1.4 AKUZATIV

1.4.1 A u funkciji izravnog objekta, pritom je A sg. nekih zamjenica koje se odnose na neživo rijetko ujednačen prema G sg., A pl. nekih zamjenica koje se odnose na živo rijetko je ujednačen prema G pl., dok je inače A pl. m. r. jednak N pl.: *Dõni mi je stâri, nêvajani pâršût., utõvili su praščì* (M), *Jesì vidi àuto ko je Jõsõ nabãvi?* (K), *Jesì vîdila brõd ki mu fãrbaju?* (M, K, N), ali *Jesì vîdila ono àuto kõga je Dãvor kupi?*, *nêkih otãc i mãt hrãnu* (N)¹⁵; *nõsin svojì postolì* (M, K, N), *imãli svojì volì i konjì* (K), *porìzali su pãnji* (N), *naprãvila je nõvi zûbi* (P);

— objekt u A stoji uz neke izraze sastavljene najčešće od imenice i spone, obično za izražavanje psihološkoga stanja: *Nì te srãm?* (K), *kãd ga je võja* (M);

— moguć je dvostruki objekt u A uz određene glagole koji mu otvaraju mjesto: *Nêču te više pîtãt àuto*. (M), *Jê Mãtù sestrã naučila pìsmicu?* (N);

1.4.2 A u funkciji iskazivanja logičkoga objekta u različnim rečenicama sa se: *U jûhu se stãvi pãštu ili lazãnje* (K), *Jednõga jãncia se õbavezno ostãvi za Uskërs*. (M), *Za pogãčise se umìsi mûkù, võdu, sòl i kvãš*. (P);

1.4.3 A u funkciji priložne oznake, najčešće vremena i smjera, često nakon prijedloga: *Svãku vëcer me ìsto tukã*. (M), *jõš u dãn õte samõte* (N), *Jesì škãre mêtñula u tãšku?*, *usãdila vile ù oci* (M), *Jestè mrižu hitili ù more?* (K), *ondà na tovãri vřti* (N), *Niki bi puõšli u kajčì* (P), ali u sjevernom tipu govora i bez prijedloga za izražavanje smjera: *Grën selõ, grën Rìku* (N);

1.5 VOKATIV

1.5.1 Služi za imenovanje u obraćanju; u vlastitih imenica ž. r. i u imenica s. r. jednak je nominativu: *Marìja!*, *Tã ti je, mojã Terêza*, *Jã ti, Stõsa mojã*, (P), *Jùbica!* (M), *Ûrica!* (N), *Ivãne* (N), *Ditè!* (M, P), pa i u onih koje se samo sklanjaju prema deklinaciji ženskoga roda: *Jùrica!* (K), *Ûvica!* (M), ali *Metãjno!* (M, K), *Nevãljo!* (K);

1.5.2 Opće imenice m. i. ž. r. i vlastite imenice m. r. ne pokazuju tu ujednačenost: *Brãte mõi!*, *Mãmo!* (N), *Sèstro!*, *Tèto!* (M), *jãdna mojã srìčo* (P), *Mlãdene!* (M, P), *Ivãne!* (N); sasvim rijetko, u stilističkoj uporabi i imenice m. r. imaju oblik jednak nominativu: *E, lípi mõi čovik, dõjđì da te pojûbin!* (M);

1.6 LOKATIV

1.6.1 L u funkciji neizravnog objekta: *Kãd bi svè ostãlo na tõmu*. (M), *Nevãjsi šu nãjboji u nõgometu*. (P), *Nì svè u pãnjiman*. (N);

¹⁵ U Staroj Novalji sam zabilježila oblik *hrãnju*.

1.6.2 L u funkciji priložne oznake izražava vrijeme, način, mjesto radnje; uz prijedloge je *u* i *na* i kada nisu u funkciji izricanja cilja kretanja u govoru Kolana i u govoru Novalje, dok u govoru Metajne i u govoru Paga uz te prijedloge u tim slučajevima uglavnom stoji oblik u akuzativu: *u otûbrû mîšecu, udrî pđ glavi* (P), *û polju se pđcimlje lavurât, Jōsđ je bi u grâdû., Udrî ga je po vrâtû., U Kolânû i u Barbâtiman pûše jâko bûra., na nogâmin nosîli, nâjpoznatije prezimenâ u Kolânû* (K), *Čûl san na Lôži., Ôn žîvê u Rîki.* (N), *hodî je po kûči, dôjdu u mäjû,*¹⁶ (M), *ali hodîli na golê kolêna, na pijâcu nî bilo nîdi nîkoga, šâmo na jenû štroân mî, a na drûgu jandoârni, bila san na simîtar, Mî bimo dôli bile u šâlû., Bîlo bi i u Sđkola., Bî je kđd mene u bôlnisu., lavorâ u puôštu, štoât u crîkav, Barbâjk u Pâg / i Pâškinj u Barbâtu* (P), *Ivân sâdi kapûlu û poje., Bî je u Rîku.* (M);¹⁷

1.7 INSTRUMENTAL

1.7.1 I u funkciji neizravnog objekta: *vîše ne gospodâri sâm sa sobôn, nâš krâj je bogât ovcâmin* (M), *povê se je za njôn* (K);

1.7.2 I u funkciji priložne oznake; priložna oznaka društva, ali i sredstva može biti besprijedložna, ali se rabi i prijedlog *s / sa* u objema oznakama: *Leđina mu je ogrâjena kôlciman.* (M), *Udrî ga je sikîron po vrâtû., sa âutiman, sa rêménicon uvâti, preko môra otvôrenin brđdon, sa šugamânon, sa sînon i îerôn* (K), *Šîla san iglôn i koncên, kopâla san grâņpon i motîkon., hodîli kajîčîman, povučên dêsnîn ôkon, tânca Tônicôn, š njôn, lîpo sa gôstimán, ôvce sa brâvîman, sa pokôjnin Dûjmîčôn, divôjkon, sa nîjman* (M), *cêlu nôf s fralôn, da terno feralôn svîtîl, z jakêton bi pokrîl, svojîma očîma vîdîl, sa ôstimán, š nîjn razgovarâl* (N), *prošîli divôjke sa pišmon, uvridîla ga je štîn, uôn je mênî bajunêton rašporî košûju i bragêše, udrî ga je pđ glavi deškôn, š pûškamin i golîn bajunêtamin, sa jîglon, mâtère odîle š nâmin, tânsala mladîčôn, tânsala bi š nîjn, Pđša je š mâtéron u bôlnisu., Pđša je šeštrôn u Rîku.* (automobilom) (P);

2. VRSTE RIJEČI

2.1 IMENICE

— kada veza dviju imenica označuje isti pojam, prva je nosilac osnovnoga

¹⁶ U zabilježenu primjeru *po lîti* menica *lito* (*leto* u govoru Novalje) u L sg. ima morfem */i/* (< /e/), kao rezultat rana popriloženja prije ujednačavanja L sg. imenica m. i s. roda prema D sg. (ili prema u-deklinaciji).

¹⁷ U govoru Šimuna, koji pripada kolanjskoj skupini govora (v. bilješku br. 7), uz te je prijedloge u istoj funkciji zabilježen A, dakle, ovom je sintaktičkom odrednicom taj govor bliži govoru Paga i Metajne (zapravo cijelih Barbata: uz govor Metajne i govoru Zubovića i Kustića): *Jâ san ônda u vđjsku bî., ôvdî u Šîmûni, pa su râđîli u Pâg.*

značenja: *smôkva belica*, *smôkva cernica*, *smôkva lasârka*, *smôkva dugonôska*, *jâbuka petrôvka* (M), *krûšva petrôvka* (K), *smôkva belica*, *krûšva petrôvka* (N)¹⁸;

2.2 PRIDJEVI

2.2.1 Uporaba veze pridjeva i imenice često je zamijenjena vezom prijedloga *od* i G imenice u postpoziciji, dok je u funkciji kongruentnoga atributa često i u antepoziciji: *krûh od fermentûnâ*, *od šenice*, *od žita* (M, K, N), *štivu od brôda* (N), *pârsten od sebrâ* (M) / *žênski postôl* (M), *zlâtni*, *srêbrni pârsten* (K), *vêlika luôkva*, *brbârška zâglava*, *novâljska zâglava*, *rîmski vôdovod*, *môj pokôjni otâc* (N), *Đurđina kûča*, *biêlo mêšo* (P), *poplêteni opânci*, *Debêla pûnta*, *jûžnji pôrat* (M), ali *vôdovod stâri*, *lôkva vêlika*, *šûma bôrova*, *bunâr vêliki*, *njegôv otâc pokôjni*, *Lûlić pokôjni* (N),¹⁹ *vuôdu kuvoânu* (P), *kôža dêbela*, *opânci poplêteni nâši starînski* (M);

2.2.2 Pridjev je u službi imenice: *Stâri su poumîrali*. (M, K), *mlâdi i mlâda grêju* (M, P), *Padričêvo top.* (M), *Tâmo mrtvî ne stojû u kûti.* (N);

2.2.3 Često se pridjevi rabe samostalno, bez imenice, ponekad i u značenju 'nešto...', a samostalni pridjev s. r. stoji u odgovarajućem padežu i u konstrukciji uz prijedloge *na*, *po*, *u*, *od* (u značenju 's', 'iz'): *Kupît çu bêloga i cêrnoga za napravît vînô.* (M), *nîmamo vîše mâjškoga* (P); *câ kûvanoga*, *hlâdnoga* (M); *od têploga na mârzlo* (M), *na tûjemu* (P, K), *ne u špôrko*, *Çâ je nôvoga?* (N), *po škûromu* (P);

2.2.3 Samostalni pridjevi i pridjevske zamjenice u sg. m. i s. r. i pl. m. r. u funkciji direktnoga objekta i kada označuju imenice za neživo (kao i u pl. m. r. kada poblîže označuju imenice za živo) najčešće imaju oblik genitiva, a ne akuzativa: *nismô pøjli lãnjskoga* ('sir', M, K), *imâli su sâmo jednôga* ('jaje', N), *svîh je porazbijâlo* ('jaja'), *svîh je poubijâlo*, *pozdrâvi dđma svîh* (M);

2.2.4 Pridjevi su u funkciji imeničkoga predikata u neodređenu, ali i u određenu obliku: *Krûh je vrûci / têpli* (M) / *vrûti* (N) / *vrûf / têpal* (K), *Ôv stôl je nôvi / nôv.* (K), *bî vêšel švoâs švît* (P);

2.2.5 Posvojni pridjev u funkciji izricanja imena prema suprugovu imenu ili nadimku obitelji prema dobivenu materijalu u dijelu govora (M, P, K) češće stoji u antepoziciji, a u govoru N češće u postpoziciji: *Grgîna Marîja*, *Slâvkova Marîja* (K), *Vâlova Tônica* (M), *Sêka Ilijašîteva*, *Marîja Frândva* (N);

2.2.6 Nakon komparativa najčešće dolazi *od*, zatim *nego*, koje često stoji uz

¹⁸ Zabilježila sam primjer naziva u kojem je imenica povezana s imenicom u genitivu u funkciji nekongruentnoga atributa: *tîlja kâmena*, tj. 'koja obitava na kamenitu podmorju'.

¹⁹ U govoru sam Luna zabilježila i primjer deklinacije pridjeva prema imeničkoj deklinaciji: *stûdeni bûri se rûgâla*.

infinitiv: *Něma niš slājega od mājloga ditěta.* (M), *Ōn je bōlji ōd tebe.* (N), *Ondā še je lākše žīvilo nego šadā.* (P), *Něma gōrega nego u danāšnje vrīme ostāt bez poslā.* (M), *Bōje ti je i tō nego dōma špāt* (P);

2.3 ZAMJENICE

2.3.1 Lična zamjenica za 3. 1. mn. rabi se za izricanje poštovanja i kada osoba na koju se odnosi nije prisutna (rjeđe u mlađih govornika): *On̄ su tāmō bīli.* (svekar) (M, K), *On̄ šu tākō narēdīli.* (svekrva) (P), *Māter su šlī Novālju., kād su māter na nogāmin bīli* (N);

2.3.2 Povratna zamjenica u D često je zamijenjena konstrukcijom prijedlog + povratna zamjenicom u A ili ličnom zamjenicom u A: *Tō san napravīla zā sebe / zā mene.* (M, K), *Kupīla san nōvi matērjāl zā mene.* (P), *Kupīl je bragēše zā sebe.* (N);

— češće se rabi naglašeni oblik povratne zamjenice: *Utocī je sēbi vīnā.* (M), *Sēbi je ostāvi nājboji kōmad mēša.* (P) / *Stālno se pāzi u zřcalo.* (N);

2.3.3 Odnosna zamjenica *ča / ca / što* može se odnositi i na živo: *tī dōhtor čā je u Švīcarskoj bīl, čā je bīl pilđto, ovē ōvce čā su u Zāglavi / kē su ovdē* (N), *māli cā se je zā nju oženī* (M);

— ista se zamjenica *ča / ca / što* često se rabi umjesto drugih upitnih riječi: *Cā niš znāla cā mu je?, Cā si mīslīla da ču dōč?* (M), *A cā tvōj brāt?* (P), *A čā ti otāc?* (N), *Čā si ti tō mēne čekala?* (K);

— ista je zamjenica na početku pitanja ispred konstrukcije za+ jedan: *Cā* (M) / *Čā* (K) *je to za jednū tākō jāku žēnsku?; Čā je pijāt kapūsa i fažōla za jednōga muškōga?* (N);

— u funkciji je veznika: *da čā je turīzam kod nās, Da je njēmū krīvo čā smo mī dōšli tāmō, čā ti je interesātno nājviše bīlo čā su šuferīni bīli ostāli sūhi* (N);

2.3.4 A pl. m. r. zamjeničkoga pridjeva *sav* ujednačen je prema G: *Svīh dobrō vīdin* (K, M, N), *Pītāla san vēc švīh.* (P);

2.4 BROJEVI

2.4.1 Broj *jedan* ponekad je u funkciji neodređena člana: *Onā je jednā prāva žēnska.* (N), *Tī si jedān vēliki tovār.* (M, K);

— u funkciji je zamjenice: *tuōti san se jednō godīšte* (P);

2.4.2 Uz glavne brojeve u uporabi su i brojne imenice *dvoje, troje...: imā dvōje dicē, trōje dicē, trōje bragēše* (M), *trōja vrāta* (P) / *Onā ima dvā ditěta.* (M), *On̄ trī su skūpa kupīli jednū kūfu.* (dva brata i sestra, N);

2.5 PRILOZI

2.5.1 Najčešće su u sintaktičkoj kategoriji priložne oznake koja može biti i prijedložna sintagma s imenskom riječi u G, A, L, I: *gòrika, dòlika, jòpet, vòde / òvde* (P, M), *mànko* (M, P), *nâprid* (N), *nâprid* (K, M, P), *vâvik* (P, K), *ùvik* (M, N, P), *da bi covìk dobòto oglùha* (P), *prìja* (P, N), *prìje, ovdè* (K, N), *dòli, gòri, dikòd, nègdi, odnèkud, vanì, Dòša je vrâg i kod nâs., Jè ti màt câ dâla po intrâ-di?, pod barkunòn* (M), *Jesì cã dònìla u kùtu?* (K), *Nâmeštaj je vèč bì u kâmaru.* (P);

2.5.2 Pojedini se prilozni rabe za modificiranje imenskih riječi, glagola i drugih priloga: *Tò je màlo pùno zã njega., Pòtpuno je poludìl., Uçìnla je dòsta glùposti., màlo pòpìlo, zatâncalo* (N), *Nâpravu, nâzdravu me potvâra., Uvâtìli su cùda ubòtnic.* (M), *Jâko je obolì., prevìše lîpa* (K), *Naprâvi je dòšti glùposti.* (P);

2.5.3 Uz glagole kretanja za oznaku odmicanja od mjesta radnje rabi se prilog *ča/ fá: Hòd fá, pa tú je já umìrìt., I rìba bižì fá od krâja.* (N), *Òdi tí cã, pa cù já dôč pòsli.* (M), *Grèš fá?* (K), *I já poârùla cã.* (P);

2.5.4 Za izricanje mjesta i smjera koristi se isti prilog: *Kadì grèš?* (M, K), *Dì grèš?* (M), *Kadì / dì si bìl?* (N), *Kadì sí mètnu?* (P), prilozni *doklèc* i *dokùd / dokùd* (K) istoznačni su (odnose se na prostornu granicu);²⁰

2.5.4 Uz *pùno, dòsta* (K, N) / *dòsti* (M) / *dòšti* (P) često se u istome značenju rabi izraz *kaj môra* (*autov*);

2.6 PRIJEDLOZI²¹

2.6.1 U zabilježenim tekstovima potvrđeni su prijedlozi: *bez, blîzu* (K, N, M), *blîzu* (P), *do, iz, kod, kûntra, nâmìsto / mîsto / ùmìsto* (u P *nâmìsto, mîsto, ùmìsto*), *med, meju, kraj, kroz* (N), *krož* (P) / *krez* (M, K), *krež* (P), *na, nad, nâsri(d), srìd* (u P *nâ sri(d), srìd*), *nâvrh, oko, òkolo, osprìd, pèrvo* (M, P) / *pìrvo* (K, N), *po, pod, pokrâj* (M), *pòlak* (K), *pòsli* (M), *pòsli* (P) / *pòtli* (K, P, M) / *pòtle, pòsle* (N), *pòvrh* (K), *pòviš* (M), *prama,*²² *preko* (N, M, P), *priko* (K), *prid, pri* ('kraj'), *radi / rad, spod, šòto* (K, N, M) / *šòto* (P), *u, uz,* (u P *už*), *zâd* (N) / *žoâd* (P), *s / sa, za* (u P *s / sa, za*), *z* (N), *ozâd* (K, M) / *ozâd* (P) / *ozâd* (N), *ozgôr* (K, M), *ozgôr* (P), *zgôr* (N), *zbogu* (M);

2.6.2 Uz prijedlog *bez* stoji negacija *ni*: *bez nîdi nìkoga, bez nìkoga*;

2.6.3 Prijedlog *od* uz imeničku riječ označuje pripadnost, gradivnost, uzrok:

²⁰ Za vremensku granicu najčešće se rabi prilog *dokâd*, ali može i *dòkle*.

²¹ Prijedlozi koji su zabilježeni u svim mjesnim govorima stoje bez oznake pripadnosti.

²² U govoru Luna zabilježen je i primjer *prîma suncu*. Prijedlog *zi* rabi se u prefiksnoj tvorbi: *zimřçile, zipljùcala* (N, K), *zipjùcala, zipili* (M).

tò je njegovò (M, P), ženski postòl (K, N, M), ali kòst od kokošè (K, N), pèrsten od sebrà, òd njega (M), pobìga je òd straha (M), svoàs svít je pobìga òr straha (P), pocrvenì je od sràma (K), od vesèlja (N); ali se rabi i u značenju prijedloga *o, s / sa*, iz: *pìšmu od svètoga Jùrja, žapìva od Robìnje (P), od jànčičima (M); zajàčeno od svìh stràn, hìtili od krmè (K), kaloàju od oltoarà, tìrali or pijàce (P); Petèh od Gorìce (P), ženà od Kolàna, dòša od Pàgà, rìbu od mriže vàn (K), dopeljäl od Amèrike (N), od zmdrašnjega kràja selà (M);*

2.6.4 Prijedlog *k* s *D* na pitanje *kamo* izostaje u svim govorima, a u govoru se Paga, u govoru Metajne i u govoru Kolana tada rabi prijedlog *kod* s *G*, u govoru Novalje i prijedlog *u*²³ s *G*: *grèn kòd tebe (K, P), Òdi kòd mene (M), grèn sestré, u màtere, u susède, kod ženè (N)*, kao i kada *u* i *kod* s *G* odgovara na pitanje *gdje*: *stojì u màtere, kod ocà i kod màtere da in je bòlje, ovdè u Šuonjà (N), Stà je kod Marìjinoga bràta. (M);*

2.6.5 Prijedlog *u* s *A* kada odgovara na pitanje *kamo* u govoru Novalje izostaje: *grèn Novälju, šlì Amèriku, sàd se Pàg upisäl, štajùn ovdè, kantünù dðli, ìma sàd Novälju pùno, moràli pòf pòlje (N);*

2.6.6 Uz prijedlog *na* često stoji glavni broj: *na Dvâ lùja (M), na petmoàjšt agùšta (P);*

2.6.7 Prijedlog *pod* dolazi s *A* kada odgovara na pitanje *kamo* i *gdje*: *Šäl je spät pod mùrvu. (N), grè lèč pod slìvu, spìju pod pànji (M);*

2.6.8 Prijedlog *radi / rad* označuje i namjeru i uzrok: *Šà je u kànat radi ovàc. (M), u Rìku radi slìkanja (K), Bojìš se tì ràdi mene? (M), Bìla je radi tòga u Rìku., kad bi se onì pòbili radi njè, bìli radi solàne, àli i radi pòložaja (P), brà-ton radi stùpà, strìcèn rad potòka nì govòrìl (N);*

2.6.9 Prijedlog *s* je redupliciran: *osajùga, osazmòrca (K, N, M), odsàzmòrsa (P);*

2.7 VEZNICI

2.7.1 U analiziranim su tekstovima zabilježeni sljedeći veznici: *a, àli, àko, mà, jèr, jerbò, da, dòk, i, ìli, kàj, kàj da, nègo, ni, nìti / njànci / njànci, òli / òl, pa, màkar;*

2.7.2 U vezničkoj se funkciji često rabe upitno-odnosne zamjenice: *čà (K, N) / câ (M, P) / štò (M), kì, čigòv / čigòv, kakòv* i neke čestice: *nekà, sàmo / sàmò;*

2.7.3 U zavisnim rečenicima uporaba veznika često može izostati: *pìtaj ga nekà ti dà (M), àko fe ti dàt, da àko bi dòšal (N), da ti dà (K) / pìtaj ga òfe ti dàt (K), fe ti dàt svojù fèr (N) / Jòso, pìtaj ti njèga òče òn tèbi dàt svojù čèr za ženù!?* (M);

²³ U govoru Luna i u govoru Stare Novalje uz prijedlog *u* zabilježen je i prijedlog *va*.

2.7.4 Nezavisna konjukcionalna pitanja počinju riječicom *a*, ali i veznikom *ili / oli / ol* : *A jesì bì dõma?*, *A nẽčeš dõč dõma?* (M), *A čã teš hodìt Metâjnu?* (N); *Ìli si šlà na mùfu?* (M), *Õli ti nì dõsta?* (K);

2.8 GLAGOLI

2.8.1 Osim uz povratne glagole povratna se zamjenica realizira još uz glagol *zahvalit* u govoru Metajne, u govoru Paga i u govoru Kolana: *Onã je sèla / šèla.* (P), *Onã je plākala*, ali *zafālìli su se / žafālìli šu še* (P) u značenju 'zahvalili su' / *Zafālìl je je.* (N);

2.8.2 Neki glagoli otvaraju mjesto i dvama objektima: *Jesì ti dâ Jãdranki bēloga grōzja?* (M), *Jestè mu poslãli p̄ismõ?* (N), *Zakrenũ je je glãvõn.* (K);

3. UPORABA GLAGOLSKIH OBLIKA

3.1 IMPERFEKT, koji je najčešći u govoru starijih stanovnika²⁴ Luna, dok ga stariji stanovnici Novalje (i Stare Novalje) ostvaruju rijetko, a mlađi za izricanje radnje u prošlosti od prošlih vremena realiziraju samo perfekt i pluskvamperfekt, čest je kao perfektivni (tvoren od svršenih glagola, a imperfektivni od nesvršenih izražava učestalu radnju u prošlosti) i izražava završetak trajne radnje u prošlosti: *učñnjaše, skũhaše / govõrahomo, smĩjahomo, hõdjaše*;²⁵

— u svim je govorima rijetko u uporabi relikta imperfekta glagola *bit*, bezlični oblik, što se obično realizira uz D kojim se izriče nositelj radnje, i stoji uz infinitiv, a Mira Menac-Mihalić²⁶ ga imenuje imperativom prošlim jer izriče radnju koja nije izvršena, premda se trebala izvršiti u prošlosti: *Bijaše bìt pãmetna, pa ti se tõ nẽ bi dogodìlo.* (M, N), *Bijaše slũšat, pa ne bì dõma ostãla.* (K), *bijaše mãnje fumãt* (P).

GLAGOLSKI PRIDJEVI I PRILOZI

3.2.1 Konstrukcija futura I. glagola 'biti'+ glagolski pridjev radni + infinitiv ili glagolski pridjev drugoga glagola izriče vjerojatnost u prošlosti: *Bìt će bì spãt / spã.*, *Bìt će bì upãli televìziju, pa te nì čũ.*, *Bìt ćete bìli čistit, pa nistè šlì za ùn.* (M);

²⁴ H. P. Houtzagers (1987: 84-85, 1991: 78) piše da stanovnici Novalje i Stare Novalje mlađi od sedamdeset godina (danas, dakle, od osamdeset) uopće ne realiziraju imperfekt, a i oni stariji rijetko, dok je u stanovnika Luna preko sedamdeset godina još uvijek čest. Među mladim obavjesnicima slušala sam od prošlih vremena također samo perfekt i pluskvamperfekt.

²⁵ Više o imperfektu v. u H. P. Houtzagers (1987, 1991).

²⁶ Usp. M. Menac-Mihalić (1989: 102).

3.2.2 Glagolski prilog sadašnji izriče istodobnost dviju radnji: *Pđša je piva-juč, vrāča se plāčuć. (M), Pa bi vēšlajuč pđ moru prātili presecjōn. (P), Īvica je dđša dđma plāčuć. (K), u hlādū sidūć, predūć kudilju (N);*

3.3 INFINITIV

3.3.1 Infinitiv u konstrukciji s glagolskim pridjevom radnim ili prezentom često stoji iza imenice ili zamjenice, obično na dočetu rečenice: *Trēbalo bi škūre popiturāt. (M), Trībalo bi zīdi popiturāt. (K), Trēba škūre opiturāt. (N);*

3.3.2 Uobičajena je sintagma za + infinitiv: *kād je bīlo za pōč čā, Š nĵimin je za polūdīt. (M), Vīnđ je vēć dobrō za pīt., uvīk lātiš za jīst, vrīme za pōć tā, stepļi vōdu za prāt sudjē (N), za pretūć pjegoāti, rōba mi je za rastrīt (P), čovīk bāvīt za žīvīt (K);*

3.3.3 Perfekt glagola htjeti + infinitiv izriče radnju koja se umalo dogodila: *Otīl je polūdīt kad je tō čūl. (N), Stī je udrīt māloga onāko pijān. (M);*

3.3.4 Infinitiv se često rabi umjesto imenice: *Kāko nēče bīt dēbela kad svāki trēn pīta īst. (M); Ponūdila mu je mālo pīt. (P);*

3.4 PREZENT

3.4.1 Present se svršenih glagola rabi i za izricanje budućnosti: *Sāmo je zazovēš i onā če ti otvorīt zādrugu. (M), Šāmo je recē, ōdma če posļūšat. (P);*

3.4.2 Historijski je present čest: *Govorīla je da ĩma mālo krīva. (M), kād jā tāmo, lētrika gorī (K), Lētrika še šād ūžgala i grē tēta Tōnčisa. (P);*

3.4.3 Uz imperativ se u istome značenju rabi i present svršenih glagola: *Kād būdeš oīla tō kūpīt, sāmo je zazovēš i onā če ti otvorīt butīgu. (N), Ako ōčeš da je vīdiš, pošāješ po Ivāna. (M);*

3.4.4 Presentom se izriče stroga zapovijed: *Ōčeš mucāt vīše! (M), Grēš vīše u škōlu! (N);*

3.5 PERFEKT

3.5.1 Perfektom se izriče blaža zapovijed, ali i stroga zapovijed kada uz perfekt stoji veznik da: *Morā si pōč u selđ!, Da tō vīše niš izgubī! (M), Da si se jāvī kād dōjdeš! (K), Trēbal si pōć selđ (N);*

3.5.2 Rabi se krnji perfekt u pričanju: *Dōšli onī dđli, kad tāmo, ostāle sāmē kōsti. (M), Uvātili onī kīp i ne pūsćaju ga lāko. (P);*

3.6 FUTUR I.

— futurom I. se također može izreći zapovijed: *Ōčeš mi tō vēč dāt ili ču ti zalanpāt jednū! (M), Tđ leš mi posūdīt ili tu ti dāt trīšku! (N);*

3.7 IMPERATIV

3.7.1 Uz imperativ drugih glagola česti su imperativi glagola *dāt* i *hodīt* (N) / *odīt* i njima se izriče blaža zapovijed: *Āla, dāj je tō ponesi!* (M), *Ōdi pročítaj tū knjīgu!* (K), *Ōdi kupì marūnov, pa čemo hi škūvat!* (P);

3.7.2 Zabrana se izriče i oblicima *nemoj*, *nemojmo*, *nemojte* s infinitivom glavnoga glagola: *Nemōj ga puštīt u kūcu!* (M), *Nemōj mi tō više nīkada ponovīt!* (K); *Nemōj gorīt svītū!* (N);

3.7.3 Imperativom se izriče i prošla radnja: *A ōn: ūdri po njoj ko po tovaru.* (M), *Pušil je ovcū nek blejī.* (N), *izvādila lancūnī nek še žrasi* (P);

3.8 KONDICIONAL

3.8.1 Kondicional koji stoji uz veznik *kad* označuje irealnu situaciju: *Kād bi fi mēni pomōgla, jā bi bžlje očistila kūtu.* (K), *pa kād bi onā kū rēkla, mōrda bi ga zaposlīli* (M);

3.8.2 Kondicionalom koji stoji uz veznik *da* izriče se molba ili želja: *pūtāla da bi mi poslāla trūnčić grōzja, da ne bi njēmu cā ostālo* (M), *da ga ne bi materīna čapāla* (P), *takō da bi je prēbil* (N);

4. SROČNOST

4.1 Neke se imenice s. r. u sg. koje završavaju na *-lo* slažu s atributom u sg. m. r. i s predikatom u sg. m. r.: *Ovā trubīlo je jāko vēseli.* (M) / *ovō strāšilo* (N);

4.2 Imenice *starešina*, *sluga*, *gospoda* slažu se u jednini ili množini sa ž. r.: *nāša starešina* (M, N), *njihova starešina* (K, M, N), *njegōve slūgē* (M, K) / *njegōvi slūgē* (N), *vēle gošpōda* (P);

4.3 NAV pl. im. s. r. slažu se s atributom i predikatnom riječju u pl. ž. r.: *līpe selā, vēle mīsta* (K, N, M), *žīve čūda* (M), *līpe ramenā, bēle jāja* (P), *nājpoznati-je prezimenā, kē su prezimenā bile* (K), *jezerā su bile, ĩmaju līpe drvā* (N);

4.4 Uz imenicu *dica* u N atribut i predikatna riječ su u N pl. ž. r.: *ovē dicā, onē dicā* (K, N), *Mojē dicā su bile u Metājnu* (M); *Tāmo su sidīle dicā od trī do pēt gōdišt.* (K) / *dicā šu švirīli i guvgāli po ciēli doān* (P), a u drugim je padežima sročnost sa sg. ž. r. *G ovē dicē* (K), *A mojū dīcu* (M);

4.5 Uz imenicu *oči* atribut i predikatna riječ su u pl. m. r.: *Bolū me mojī dči.* (N), *Tvojī su dči kafēni* (M), *Mojī su dči kāfeni.* (N), *Kākovi su tvojī dči?* (K);

4.6 Uz imenice m. r. u A pl. i atribut je ujednačen prema N pl.: *Stālno nōsiš tī stāri postolī.* (M), *Kūpil je nōvi ormārī* (N). *Naprāvi je nōvi kjūcī.* (M, P), *imā žūti postolī, imā dēbeli, zatākani volī* (K);

4.7 Uz brojeve *dva*, *tri*, *četiri* uz imenice m. r. zadržan je oblik duala: *dvâ brâta*, *trî frâtra* (P), *dvâ čoviċa*, *trî-četiri konjâ* (K), *trî brôda*, *dvâ coviċa* (M, P), *dvâ trajêkta* (N), a uz brojeve veće od *četiri* te su imenice u G pl.: *pêt brâtoŧ*, *šêst toŧarov*, *janjâċ*, *brigov* (K, M), *dêset misêci* (N), *dêvet dâŧ*, *ôsan dâŧ* (P);

4.8 Uz iste brojeve²⁷ imenice s. i ŧ. r. stoje u N pl.: *četiri selâ* (N), *dvâ jâja* (K, M, P), ali *dvâ ôka*, *dvâ ũha* (G sg., K, M, P), *dvî sestřê*, *dvî ôvce* (G sg. *od ovcê*), *četire divôjke* (M), *četire kûte* (K), *dvî rûke* (G sg. *od rukê*) u svim govorima, a veći brojevi se slaŧu s G pl.: *pêt mêsti* (N), *pêt jâj* (P), *pêt sêstar* (M), *dêset kûf* (N), *pêt ferî* (K);

4.9 Pridjev ili zamjenica uz broj *dva*, *tri*, *četiri* i imenicu m. r. stoji u N pl. m. r.: *dvâ mâli coviċa* (P), *trî stâri brôda* (M), *četiri mâli čoviċa* (K), *ovî dvâ vêli brôda* (N);

4.10 Uz *dvi*, *obedvi/ obadvi*, *tri*, *četire* s morfemom glavne deklinacije ŧ. r. stoji i imenica *čer/ fer*: *Dôšle su mu dvî lêre*. (K, N), *obedvî čere* (M, P);

4.11 Ako je subjekt konstrukcija s brojevima *dva*, *tri*, *četiri*, predikat je u množini, a predikat uz broj *pet* i brojeve veće od *pet* koji nisu složeni s manjim brojevima, slaŧe se s logiċkim subjektom, a ne s brojem: *su dvâ spâli* (K, M), *bîli dvâ brâta* (P), *svî trî brâta su šli Amêriku* (N) / *dôšlo je sâmo pêt gôstov* (M), *bilo je ôsan ovâc* (N);

4.12 U vezama liċne zamjenice i broja, zamjenica je u N: *Mî četire čemo se igrâť prid škôlu*. (M), *Mî dvâ šmo prebîrali na karmû*. (P), *mî četiri smo se nakûrili* (N);

4.13 U vezama s priloŧima *koliko*, *toliko*, *puno*, *malo*, *ċudo/ ċuda* imenica je kojom se izriċe brojivo ili zamjenica u G pl. (imenica je koja se odnosi na nebrojivo u G sg.), dok je predikat u jednini: *Koliko hi je dôšlo?* (M), *njîh je mâlo* (K), *umîralo je pûno jûdi / švîta* (P), *bîlo je pûno pešemôlov i lancârd* (M), *Mâlo je kûf ostâlo cêlih*. (N) / *Tô je bilo ċûdo riċe*. (N);

4.14 Brojevi *dva*, *tri*, *četiri* se mogu sklanjati, a imenica je u odgovarajućem množinskom obliku: *Šlâ je kod ôbedvih sêstar*, *Šli su dvîman brôdiman*. (M), *Nosî san îst trîman ovcâmin.*, *sa dvîman sîniman* (K), *sa sefirima mladîciman*, *prîċu o trîman froâtrîman* (P) / *Povêzli su se sa četîriman âutîman*. (M) / *svojîman sestřâmin*, *s dvîman toŧarîman* (N) / *sa dvî sestřê* (N), *s dvâ toŧara* (N), *sa dvâ broda*, *sa ôbadva brâta*, *između dvâ lêbra* (K), *disâ od dvâ brâta* (P), *Na dvâ mîsta su vîdili Mâjku Bôŧju*. (M);

4.15 Broj *pet* i brojevi veći od *pet* nepromjenjivi su, a imenica je u odgovarajućem broju i padeŧu: *Domijânica od pêt lîtar pûna je kvasîne.*, *Kâko češ napravîť sîr od pêt ovâċ?* (M), *Dumijânicu od dêset lîtar si razbîla?* (K), *sa dêset dêki* (N);

²⁷ Oblik broja *četiri* uz imenice ŧ. r. ujednaċen je prema N pl. zamjeničko-pridjevske deklinacije: *četire*.

5. KLITIKE

5.1 Zamjeničke i glagolske klitike mogu biti i proklitike i enklitike: *Bi ti tō pālo nāpamet?*, *Bi šā u Drāgu?* (M), *Ti se vōzi?* (N) / *Bi je ū grad.* (P), *pitāl bi ga*, *Jē se vratil?* (N), *onē bi odile* (P), *pītā ga je* (K);

5.2 Nemogućnost realizacije klitike prezenta glagola 'biti' i 'htjeti' na prvome mjestu u većoj jedinici (izuzev 3. l. sg. prezenta glagola *bit*) zabilježena je dosljedno u govoru Metajne i gotovo dosljedno u govoru Paga:²⁸ *Jesī je rēka? Jestē se sītli? Ōčeš me pōšlušat? Ōče sīt?* (M), *Ōčemo pōč lēč?*, *Ješmō Van lipo gov-orīli?* (P). U govoru Novalje i u govoru Kolana uz naglašene oblike tih dvaju glagola na prvome mjestu u većoj jedinici mogu stajati i nenaglašeni oblici: *Si vidīla?*, *Ste bīli?*, *Su bīli?*, *īemo rēt* (N), *Si vīdi mālo*, *īeš znāt pītāt* (K). Za 3. l. sg. nesvršenoga oblika prezenta glagola *bit* realizira se u svim govorima samo oblik *je*: *Jē ga poslā?* *Jē ōn bī kād u Metājnu?*, *Jē tō tvōj posāl?* (M), *Jē te Badurīna nāša?* (P), *Jē se š nīn dogovori?*, *Jē te pītāla?*, *Jē ti rēkla?*, *Jē ga vīdi?*, *Jē tākō?* (K), ali rijetko, ovisno o smislu, i *Je to tvōj posāl?* (M), *Je takō, muōj?* (N).

5.3 Glagolske su klitike obično ispred zamjeničkih: *Rēka je da će je dōč vīdit.* (P), *Pa ōn bi ti dā da je mōga.* (M), *Znān da su je izbāčili iz škole.* (K);

— glagolske enklitike + zamjenica u D + zamjeničke u A: *Dāli su mu ga da ga vrāti.* (M), *Donīt ču je ga.* (P) *Jā san ti je pokāzāla.* (K);

— glagolske enklitike + zamjenica u D + se: *Svī su mi se zamīrili.* (M), *Jā san je se potužil.* (N);

— zamjenica u D + zamjenica u A: *Ōn in je je ukrāl.* (N), *Mātē mu hi je zgrābi.* (M);

— zamjenica u G + se: *Sād je se ne mōren sīt.* (M), *Ne mōre ga se naglēdat.* (K);

— zamjenica u D + se: *ne mōre ti se nīs rēč* (P), *nī mu se jāvī* (K);

— zamjenica u A + se + je: *Ondā je se je dobrō zilūpālo.* (M);

— se + je: *Prije se je pīsālo sāmo na plōčicu.* (M), *tānsalo še je* (P);

— zam. A + je: *Zādnji je je pūt vīdil Pāgū.* (N), *poglēdala ga je* (P), *zavolī je je* (M).

Analiza sintakse čakavskih paških govora pokazuje kompaktnost, izuzev u trima jezičnim činjenicama: prva se odnosi na uporabu akuzativa uz prijedloge *u* i *na* i onda kada ne označuju cilj kretanja, i to u dvjema južnim skupinama govora, s mjesnim govorom Paga i mjesnim govorom Metajne kao reprezentantima,

²⁸ Rabe se izuzetno rijetko kao proklitike, stilistički obilježene, npr. *si tī mūnjena* (M), *Če pōč?*, *Si ga vīdi?*, *Čeju je ubīt?* (P).

što je potvrđeno i njihovom bliskosti na fonološkoj razini, nasuprot govoru kola-njske i novaljske skupine. Druga se sintaktička značajka odnosi na izražavanje ne samo učestale radnje u prošlosti, već i završetka trajne radnje u prošlosti imper-fektom, glagolskim oblikom zabilježenim samo u govorima prve skupine, sje-vernoga tipa na razini fonologije, i to relativno često u govoru starijih stanovni-ka Luna, rjeđe u govoru obavjesnika iste starosne dobi iz Novalje i Stare Novalje, dok govornici mlađi od sedamdeset godina za obje radnje koriste isključivo per-fekt i pluskvamperfekt, kao i svi govornici ostalih skupina. Ovim bi se različi-tostima moglo pridružiti i izrazitu uporabu naglašenih oblika prezenta glagola 'biti' i 'htjeti' (ne samo za 3. l. sg.) na prvome mjestu u većoj cjelini u govoru Metajne i u govoru Paga.

Stoga bi se zbog spomenutih jezičnih činjenica i na sintaktičkoj razini prema dosadašnjim istraživanjima uvjetno moglo govoriti o dvjema cjelinama: sjever-nome tipu, kojem bi na ovoj razini pripadao i mjesni govor Kolana, premda je novaljska skupina govora zbog zadržavanja imperfekta najudaljenija, i južnome tipu s metajnarskim i paškim idiomima.

LITERATURA

- Eugenija Barić i drugi, *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 1979.
- Božidar Finka, *Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora*, Hrvatski dijalektološki zbornik 3, Zagreb, 1973., str. 5.–76.
- Josip Hamm – Mate Hraste – Petar Guberina, *Govor otoka Suska*, Hrvatski dija-lektološki zbornik 1, Zagreb, 1956., str. 7.–213.
- H. P. Houtzagers, *The Čakavian dialects of Orlec on the island of Cres*, Studies in Slavic and General Linguistics 5, Rodopi, Amsterdam, 1985.
- H. P. Houtzagers, *On the phonology and morphology of the Čakavian dialects spoken on the island of Pag*, Studies in Slavic and General Linguistics 10, Rodopi, Amsterdam, 1987., str. 65.–90.
- H. P. Houtzagers, *Imperfekt u čakavskim govorima otoka Paga*, Sovetskoe slav-janovedenie, br. 5, Akademija nauk SSSR, Moskva, 1991., str. 77.–82.
- Janneke Kalsbeek, *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Studies in Slavic and General Linguistics 25, Rodopi, Amsterdam, 1998.
- Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika – Nacrt za gramatiku*, Zagreb, 1986.
- Mijo Lončarić, *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Nikola Majnarić, *Neke sintaktičke pojave u ravnogorskom narječju*, Ivšićev zbornik, HFD, Zagreb, 1963., str. 243.–254.

- Mira Menac-Mihalić, *Glagolski oblici u čakavskome narječju i u hrvatskome književnom jeziku*, Filologija 17, Zagreb, 1989., str. 81.–111.
- Diana Stolac, *Sintaktičke napomene o mjesnom govoru Matulja*, Liburnijske teme, knjiga 9, Matulji, 1996., str. 71.–76.
- Diana Stolac, *Sintaktičke funkcije genitiva u jeziku Tituša Brezovačkoga*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, 18, Zagreb, 1992., str. 165.–176.
- Diana Stolac, *Dijelni genitiv u jeziku Tituša Brezovačkoga*, Fluminensia 2, Rijeka, 1992., str. 77.–81. (u radu 1992a)
- Petar Šimunović – Reinhold Olesch, *Čakavisches-deutsches Lexikon, Teil III, Čakavisches Texte*, Köln / Wien (Böhlau), 1983.
- Mate Tentor, *Der čakavisches Dialekt der Stadt Cres (Cherso)*, Archiv für slavische Philologie 30, 1909., str. 146.–204.
- Luka Zima, *Nekoje, većinom sintaktične razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*, Djela JAZU, knjiga VII., Zagreb, 1887.

Some notes on syntax in Čakavian local speeches on the island of Pag

Summary

This paper analyses some important characteristics on syntax in čakavian local speeches on the island of Pag: use of the cases, parts of speech and verbal forms; agreement and position of verbal and pronominal clitics.

Ključne riječi: čakavsko narječje, paški govori, sintaksa, uporaba padeža, vrsta riječi i glagolskih oblika, sročnost, položaj glagolskih i zamjeničkih klitika

Key words: the Čakavian dialect, local speeches on the island of Pag, syntax, use of the cases, parts of speech and verbal forms, agreement, position of verbal and pronominal clitics